

טיפים מאוחדים לבחינת הבגרות באזרחות | Master Exam Tips

איחוד כל הטיפים, האזהרות והדגשים של המורה מ-10 שיעורים.

חלק 1 – מבנה הבחינה והנוסחה

מבנה הבחינה

⚠ הבחינה כוללת ארבעה פרקים: א, ב, ג, ד.

⚠ בפרקים א, ג' וד' יש שאלות קטע מקור/אירועים שנפתרות לפי הנוסחה הקבועה.

⚠ פרק ב' – שאלת חובה בנושא פיקוח פורמלי ובלתי פורמלי, שווה 14-13 נקודות. (שיעור 10)

⚠ פרק ג' – כולל אנסיין (קטע מקור מורחב), שווה 26 נקודות, 3 שאלות בוחרים 2. (שיעור 7)

⚠ הבחינה נותנת שתי יחידות לימוד – משקל גבוה בתעודה. (שיעור 1)

⚠ יש 80% עיקריים (חוברת) ו-20% נוספים (לחלק מהתלמידים). (שיעור 1)

נוסחת הפתרון לקטע מקור – ציין, הצג, ביסוס, קישור (חובה לזכור!)

המבנה הזה לא משתנה לעולם.

(שיעורים 1, 2, 3, 5, 7, 8, 9)

1. **ציין** – רושמים את שם העיקרון / הזכות / סוג הביקורת שמופיע בקטע. זה ה"כותרת".
2. **הצג** – מציגים בכמה משפטים מהו העיקרון/הזכות – הגדרה כללית מהחוברת/טבלה, לא מהקטע. מספיק מה שיש בטבלה (עמודים 10-12 בחוברת). לא צריך להעתיק את כל העמוד.
3. **ביסוס (ציטוט)** – מצטטים מהקטע את המשפטים הרלוונטיים שמוכיחים את התשובה. הציטוט חייב להיות מדויק – לא תימצות במילים שלנו.
4. **קישור** – מסבירים את הציטוט במילים שלי. לא לחזור על הציטוט אלא להסביר מה הוא מראה. **הקישור מקבל הכי הרבה נקודות** כי הוא מוכיח שהתלמיד הבין.

כללים חשובים לנוסחה

- ⚠ **לרשום כל שלב בשורה נפרדת** – ציין, הצג, ביסוס, קישור אחד מתחת לשני. (שיעור 2)
- ⚠ **להשאיר שורה-שתיים רווח** בין החלקים – גם בשביל נקיון וגם כדי להוסיף בסוף. (שיעור 2)
- ⚠ **בקטעים קצרים – לצטט כמעט הכל** (99% מהמקרים). כשהקטע קצר כל משפט רלוונטי. (שיעורים 3, 5)
- ⚠ **הציטוט חייב להתאים לסעיף** – בסעיף א' לצטט רק מה שרלוונטי לסעיף א', בב' רק לב'. (שיעור 3)

99.9% מהמקרים: תשובת סעיף ראשון מסתתרת בפסקה ראשונה, תשובת סעיף שני בפסקה שנייה. (שיעור 3)

הקישור תמיד מתחיל מהשאלה עצמה – לדוגמה: אם השאלה "בשם איזו זכות החליטה הממשלה..." הקישור מתחיל "החלטת הממשלה..." (שיעורים 3, 5)

בסוף הקישור – לסגור מעגל ולחזור לשם המושג. (שיעורים 7, 8)

הקישור חייב להתייחס לקטע הספציפי – לא הסברים כלליים אלא לחזור לאירוע שבקטע. (שיעור 3)

ביסוס – להתחיל מתחילת ההקשר, לא לקפוץ ישר לאמצע הפסקה. ציטוט קצר מדי בלי הקשר יוריד נקודות. (שיעורים 3, 7)

אנסיין – טכניקה מיוחדת (פרק ג')

באנסיין הציין כבר מגולה בשאלה – נשאר רק להציג, לצטט ולקשר. "מתנה ממשרד החינוך." (שיעורים 7, 8)

באנסיין יש 3 שאלות – בוחרים רק 2 ומוותרים על הקשה ביותר. (שיעור 7)

סדר תשובות: שאלה 1 בתחילת האנסיין, שאלה 2 באמצע, שאלה 3 לקראת הסוף. אבל ייתכנו חפיפות. (שיעור 7)

לסמן עם מרקר/עט את המשפטים הרלוונטיים על גבי טופס הבחינה לפני שמעתיקים – קריטי כי הקטע ארוך. (שיעור 7)

המבנה זהה: הצג + ציטוט + קישור. "ההצג והסבר מהקטע – זה תמיד קבוע, לא משתנה." (שיעור 8)

ניהול זמן

המבחן הוא גם על זמן – לא להשקיע יותר מדי בקטע אחד. (שיעור 2)

לעבוד "כמו מכוונות": ציין-בום, הצג-בום, ולעבור לסעיף הבא. (שיעור 2)

לא למהר, אבל גם לא להתעכב – צריך זמן לבדוק בסוף. (שיעור 2)

חלק 2 – טעויות נפוצות (אזהרות המורה מכל השיעורים)

טעויות בנוסחה ובמבנה התשובה

1. כישור (קישור) חסר – תלמידים כותבים ציטוט אבל לא מוסיפים הסבר במילים שלהם. חייבים ציטוט וגם קישור. (שיעורים 5, 8)
2. התחלת קישור לא נכונה – תמיד להתחיל מהשאלה. לא לקפוץ ישר להסבר. (שיעור 5)
3. ציטוט חלקי – בקטעים קצרים לצטט כמעט הכל. ציטוט חסר הקשר מוריד 3-4 נקודות. (שיעורים 3, 5)
4. ציטוט לא רלוונטי – העתקה של פסקה שלמה סתם – יורידו נקודות. רק מה שקשור לסעיף. (שיעור 3)
5. תימצות במקום ציטוט – הציטוט חייב להיות מדויק מילה במילה. לא "בגדול מה שרשום". (שיעור 8)
6. חזרה על מילות הציטוט בקישור – הקישור צריך להיות במילים שלך, לא שכפול הביסוס. (שיעור 7)
7. קישור שלא מחובר לציין – "אם הקישור לא מחובר לציין, זה לא עוזר." (שיעור 6)

8. קישור ללא דוגמה ספציפית מהקטע – לא "משאבים גדולים" אלא "באמצעות הגדלת תקציב הביטחון". (שיעור 6)
9. לכתוב יותר מדי בהצגה – מספיק מה שיש בטבלה. לא צריך להעתיק כל מה שבחוברת. (שיעור 8)
10. באנסין – לפספס משפטים רלוונטיים – כי הטקסט ארוך. פתרון: לסמן עם מרקר לפני שמתחילים. (שיעור 7)
11. לא לשכוח להשתמש במילים המדויקות מהקטע – כמו "נורמטיביים לחלוטין" כפי שמופיע. (שיעור 8)
12. תלמידים נופלים על הנוסחה, לא על הזיהוי – הציין בדרך כלל קל; הנקודות הולכות על הביסוס והקישור. (שיעורים 2, 3)

טעויות בזהוי מושגים

1. בלבול בין עיקרון לזכות – הם דברים שונים בנוסחה. עיקרון: שלטון העם, הכרעת הרוב. זכות: חופש ביטוי, שוויון. (שיעור 1)
2. בלבול כבוד מול שם טוב – ההבדל הוא הפרסום. אין קהל = כבוד. יש פרסום לציבור = שם טוב. (שיעור 3)
3. חירות כתשובת ציין – חירות כמעט לא מופיעה כתשובת ציין כי היא כללית מדי. תמיד לבחור בזכות הספציפית. (שיעור 2)
4. בלבול בין הבחנה להפליה – הפליה פסולה (יחס שונה ללא סיבה). הבחנה מותרת (יחס שונה עם סיבה מוצדקת). (שיעור 4)
5. בלבול בין הבחנה להעדפה מתקנת – הבחנה = סיבה אישית מוצדקת (נכות, מילואים). העדפה מתקנת = תיקון עוול לקבוצה שלמה לתקופה מוגבלת. (שיעורים 4, 5)
6. בלבול בין חובות אזרח לחובות אדם – אזרח = מי שיש לו אזרחות/ת"ז. אדם = כל בן אדם כולל תיירים. (שיעור 4)
7. בלבול מגן דוד עם המנורה – סמל המדינה הרשמי הוא המנורה (מנורת בית המקדש), לא מגן דוד. (שיעור 4)
8. בלבול בין סוציאל לליברלית – סוציאל = מתערבת + מסייעת. ליברלית = פחות מתערבת + פחות מסייעת. (שיעור 5)
9. חוסר פירוט בקישור על גישות – צריך שני רכיבים: (1) מתערבת/לא בכלכלה, ו-(2) מסייעת/לא לחלשים. רכיב אחד לא מספיק. (שיעור 5)
10. בלבול בין קביעת מדיניות לתקנות לשעת חירום – אם בקטע לא כתוב שהממשלה הכריזה על מצב מיוחד – זה לא תקנות לשעת חירום. (שיעור 6)
11. שכחה שתקנות לשעת חירום לא יכולות לפגוע בכנסת – "אסור לגעת בכנסת בשום מצב. גם לא במצב חירום." (שיעור 6)
12. שכחה שמעצר מנהלי הוא אנטי-דמוקרטי – יש להדגיש בתשובה שפוגע בזכויות ומופעל רק כשאין ברירה. (שיעור 6)
13. בלבול בין שני תפקידי בית המשפט העליון – (1) ערכאת ערעור; (2) בג"ץ. תלמידים מתבלבלים ביניהם. (שיעור 9)
14. בלבול בין מעצר למאסר – מעצר = עיכוב לפני הרשעה. מאסר = ריצוי עונש אחרי הרשעה. (שיעור 8)
15. בלבול בין ועדה ממלכתית לממשלתית – ממלכתית = שופט בראש (אובייקטיבי). ממשלתית = פוליטיקאים. (שיעור 10)
16. לחשוב שביקורת = רק חשיפת שחיתות – מבקר המדינה בודק גם יעילות, חיסכון וניהול תקין. (שיעור 10)

חלק 3 – דוגמאות חשובות לזכור

דוגמאות שהמורה אמר במפורש לזכור לבחינה:

עקרונות דמוקרטיה (יחידה 1)

- **חוק החניונים** – נחקק בצורה לקויה ונדרש תיקון. דוגמה לכך שכל חוק ניתן לשינוי. (שיעור 1)
- **שריפת הרייכסטאג** – דוגמה למה אסור לפגוע בכנסת גם במצב חירום – היטלר ביטל דמוקרטיה. (שיעור 6)
- **מוטי אשכנזי** – חייל שעמד עם שלט מול משרד ראש הממשלה לאחר ועדת אגרנט, הצטרפו אלפים, גולדה מאיר התפטרה. דוגמה לכוחו של פיקוח בלתי פורמלי. (שיעור 10)

זכויות האדם (יחידה 2)

- **שוטר שצבע שערו לסגול** (בגרות 2011-2012) – חופש ביטוי בא לידי ביטוי גם בלבוש והתנהגות. (שיעור 2)
- **כביש 10 (ניצנה-אילת)** – סגור מטעמי ביטחון, נפתח רק בסוכות. דוגמה לפגיעה מוצדקת בחופש תנועה. (שיעור 2)
- **צנזורה צבאית – מלחמת לבנון 2006** – שידור מיקום נפילת טיל גרם לתיקון כיוון ולמוות של חיילים. דוגמה קריטית להגבלת חופש מידע. (שיעור 2)
- **אדולף אייכמן** – פושע נאצי שקיבל ייצוג משפטי מלא בישראל. דוגמה שגם לפושע הגרוע ביותר מגיע הליך הוגן. הפעם היחידה שהוצא אדם להורג בישראל. (שיעורים 3, 7, 8)
- **חנייה לנכה** – דוגמה קלאסית להבחנה (סיבה מוצדקת שלא תלויה בן אדם). (שיעור 4)
- **מלגות לתושבי פריפריה** – דוגמה להעדפה מתקנת. (שיעור 4)
- **תאונה באזור התעשייה בחולון** – מאות רכבים לא עצרו ליד אדם פצוע. דוגמה לחובת הושטת עזרה (חובות האדם). (שיעור 4)

הכנסת (יחידה 4)

- **שאלתה על הרכבת הקלה** – ח"כ אריה ביבי שואל את שר התחבורה על בעיות. (שיעור 4)
- **ההסכם הימי עם לבנון** – חברי אופוזיציה טענו שלא הובא לדיון – פגיעה בפיקוח וביקורת. (שיעור 5)

הממשלה (יחידה 5)

- **דוגמת "מנהל מפעל"** – הממשלה מנהלת את המדינה כמו מנהל מפעל. "דוגמה שהצילה תלמידים במבחן." (שיעור 6)
- **פיטורי יואב גלנט** – דוגמה לפגיעה באחריות משותפת. (שיעור 7)
- **ציפי לבני** – ניסתה להרכיב ממשלה ולא הצליחה להשיג 61. (שיעור 6)

הרשות השופטת (יחידה 6)

- **בג"ץ אליס מילר** – עתירה שחייבה את צה"ל לפתוח קורס טיס לנשים. "שואלים עליו המון בבחינה." (שיעור 9)
- **משפט עמוס בראנס** – דוגמה מרכזית לפגיעה בהליך הוגן: מניעת שינה 72 שעות, מניעת עו"ד, הודאת שווא, שחזור לקוי. ישב 11 שנים חף מפשע. זוכה במשפט חוזר. (שיעור 8)
- **רומן זדורוב** – דוגמה למשפט חוזר: נמצאה טביעת נעל שלא שלו. (שיעורים 7, 8)
- **שופט חיים כהן** – הגיע לבקש סליחה מבראנס בכלא. (שיעור 8)

ביטחון ודמוקרטיה (יחידה 8)

- **זכויות שנפגעו בקורונה** – שלוש הכי נפגעות: חופש תנועה, חופש עיסוק, פרטיות. "תלמידים אמרו – בזכות התרגיל הזה זכרתי הכל." (שיעור 6)
- **ועדת אגרנט** – ועדת חקירה ממלכתית לאחר מלחמת יום הכיפורים. "99.9% שזאת תהיה השאלה שלכם." (שיעור 10)

- מוצרי פיקוח – ביצי משק 12 שקלים לעומת ביצי חופש 25 שקלים; חלב, לחם, סוכר. (שיעור 5)
- דוח מבקר המדינה על מחירי מזון – גבוהים מאירופה ומדינות OECD. (שיעור 10)
- דוח מבקר המדינה על רעידות אדמה – 93% מהמבנים לא חוזקו, 70% מבתי הספר לא מוגנים. (שיעור 10)

חלק 4 – טיפים לפי נושא

יחידה 1 – עקרונות הדמוקרטיה

- ⚠ **עקרונות שנלמדו:** שלטון העם, הכרעת הרוב, זכויות המיעוט, פלורליזם, סובלנות, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת ופיקוח. (שיעור 1)
- ⚠ כשמבקשים "ציין עיקרון" – יש רק מספר מצומצם של אפשרויות. שונה מ"ציין זכות" (שם יש הרבה). (שיעור 4)
- ⚠ כשיש בשאלה "זכות" – הרבה אפשרויות. כשיש "עיקרון" – הרבה פחות (למשל: הבחנה או העדפה מתקנת). (שיעור 4)
- ⚠ **הבחנה מול העדפה מתקנת** – שאלה שבאה הרבה בבגרות. צריך להסביר ההבדל ולתת דוגמה לכל אחד. (שיעור 4)

יחידה 2 – זכויות האדם והאזרח

- ⚠ **זיהוי מהיר של זכויות – סממנים:** (שיעור 3)
- ⚠ **כבוד:** מושפל, מבוזש, מבוזה, נעלב, עוגמת נפש
- ⚠ **שם טוב:** כמו כבוד אבל עם פרסום
- ⚠ **פרטיות:** חדרו למרחב פרטי, חשפו מידע, צילמו, חיטטו
- ⚠ **הליך הוגן:** הזכות היחידה שקשורה לנושאים משפטיים
- ⚠ **חיים וביטחון:** פיגועים, סכנה, "שמירה על ביטחון"
- ⚠ **חופש ביטוי:** דברים שכותבים/אומרים/מפרסמים
- ⚠ **חופש תנועה:** חסימת דרכים, הגבלת כניסה
- ⚠ **חופש עיסוק:** מניעת עבודה
- ⚠ **חופש ביטוי** = לא רק דיבור. גם לבוש, צבע שיער, התנהגות. "ביטוי יכול לבוא לידי ביטוי גם בלבוש". (שיעור 2)
- ⚠ **חופש ביטוי ושוויון = שני הורי הדמוקרטיה** – לכן לא ממהרים להגביל חופש ביטוי. (שיעור 2)
- ⚠ **חופש ביטוי בישראל מול ארה"ב** – בישראל ובאירופה יש הגבלות (הסתה, הזדהות עם טרור). בארה"ב חופש ביטוי כמעט מוחלט. הבדל חשוב. (שיעור 3)
- ⚠ **הגדרת הזכות לשוויון – לדעת בעל פה:** "זכותו של אדם ליחס שוויוני, ללא הבדל של דת, גזע, מין, לאום או השקפת עולם". (שיעור 9)

- ⚠ **שאלת בגרות נפוצה:** "תן חובה אחת של אדם וחובה אחת של אחרת." תשובה = 3-4 שורות לכל היותר. (שיעור 4)
- ⚠ **נושא המיעוטים – חם לבגרות:** "מה שהכי חם לבגרות זה המיעוטים. לא נתנו מיעוטים שלוש שנים." צריך לדעת: הגדרת זכויות מיעוטים, דוגמאות לשתי זכויות (שפה, תרבות, חינוך, דת). (שיעור 4)

יחידה 4 – הכנסת

- ⚠ **תפקידי הכנסת – נושא חשוב מאוד בבחינה.** ברוב הקטעים (כ-90%) התשובה היא חקיקה או פיקוח וביקורת. אם בקטע "דיון" או "אופוזיציה" – כנראה פיקוח וביקורת. (שיעור 5)
- ⚠ **שאלות עם שתי אופציות הן הכי נוחות** – כמו ביקורת פורמלית/בלתי פורמלית, או אחריות משותפת/מיניסטריאלית. הסיכוי לטעות נמוך, וזה קטע נוח לבחור בבחינה. (שיעור 7)
- ⚠ **סמל המדינה = המנונה** (מנונה בית המקדש), לא מגן דוד. (שיעור 4)

יחידה 5 – הממשלה

- ⚠ **תפקידי הממשלה – נשאלים כמעט כל שנה.** 4 תפקידים, כשתפקיד 1 (קביעת מדיניות) ותפקיד 4 (תקנות לשעת חירום) הכי חשובים. (שיעור 6)
- ⚠ **סימון כוכביות:** כוכבית אחת ליד תפקידים 1 ו-3. שתי כוכביות ליד תפקיד 4 (תקנות לשעת חירום) – הכי חשוב. (שיעור 6)
- ⚠ **הבחנה בין תפקידי ממשלה בקטע מקור:** אם כתוב שהממשלה הכריזה על מצב מיוחד – תקנות לשעת חירום. אם הממשלה סתם קיבלה החלטה (כמו "מנהל מפעל") – קביעת מדיניות. (שיעור 6)
- ⚠ **מעצר מנהלי הופיע בבחינה** – "שאלה פתוחה, פשוטה" לפני 4 שנים. לדעת הגדרה. (שיעור 6)
- ⚠ **איך להבחין בין אחריות משותפת למיניסטריאלית:** (שיעור 7)
- ⚠ שר ספציפי + בעיה בתחום שלו = **מיניסטריאלית**
- ⚠ החלטת ממשלה ברוב + שר שיוצא נגדה = **משותפת**
- ⚠ **שאלת חובה בפרק ב' – פיקוח פורמלי/בלתי פורמלי** – 13-14 נקודות. סיכוי גבוה מאוד לשאלה על ועדת חקירה ממלכתית. (שיעור 10)
- ⚠ **ועדת חקירה ממלכתית – "99.9% שזאת תהיה השאלה"** בגלל אקטואליית 7 באוקטובר. נקודות חובה: מוקמת ע"י הממשלה, שופט בראש, סמכויות משפטיות, מסקנות בפומבי, דוגמה = ועדת אגרנט. (שיעור 10)

יחידה 6 – הרשות השופטת

- ⚠ **בג"ץ אליס מילר – "שואלים עליו המון בבחינה"** – צריך לדעת: מי, מה הטענה (שוויון על בסיס מין), מה בג"ץ החליט (צו עשה), מה ההשלכות (פתיחת תפקידי לחימה לנשים). (שיעור 9)
- ⚠ **ארבעת הכללים לעצמאות הרשות השופטת** – לדעת שמות ולהסביר: ריסון הרשות המחוקקת, איסור פרסום, הרכב הוועדה למינוי שופטים, תנאי העסקה. (שיעור 9)
- ⚠ **הרכב הוועדה למינוי שופטים – המספרים חשובים:** 9 חברים, 5 מתחום המשפט (רוב), 4 פוליטיים. (שיעור 9)

- ⚠ **סוגי הצווים של בג"ץ – 4 סוגים:** צו שחרור, צו עשה ולא תעשה, צו איסור, צו מסמך. עשויים לשאול איזה צו הוצא. (שיעור 9)
- ⚠ **הבדל חנינה מול זיכוי – חנינה = הודאה באשמה. זיכוי = חף מפשע.** יכול לעלות בשאלה. (שיעור 8)
- ⚠ **הגדרת הזכות להליך הוגן –** מספיק לכתוב מה שיש בטבלה (עמוד 12 בחוברת). (שיעור 8)
- ⚠ **שופט חייב לפסול עצמו –** כשיש קרבה משפחתית או היכרות. נקודה שהמורה ביקש להוסיף מעבר לחוברת. (שיעור 8)
- ⚠ **משרד החינוך מקל בשנים האחרונות –** לפעמים כותבים בסוגריים את שתי האפשרויות (כגון "משותפת/מיניסטריאלית"), מה שמקל. (שיעור 7)

יחידה 8 – ביטחון ודמוקרטיה

- ⚠ **ההגבלות על תקנות לשעת חירום – חשוב לסמן:** (1) מוגבלות ל-3 חודשים; (2) אסור לפגוע בכנסת; (3) אסור לפגוע בחוקי יסוד מוגנים. (שיעור 6)
- ⚠ **שלוש הזכויות שהכי נפגעו בקורונה:** חופש תנועה, חופש עיסוק, פרטיות. לזכור בעל פה. (שיעור 6)

יחידה 12 – סוגיות חברתיות-כלכליות

- ⚠ **נושא חשוב מאוד לבגרות –** שאלו על זה "כל סמסטר". חם בגלל יוקר המחייה. (שיעור 5)
- ⚠ **3 דברים חובה:** (1) ההבדל סוציאל/ליברלית; (2) מאפייני מדינת רווחה; (3) ההבדל סעד/רווחה. (שיעור 5)
- ⚠ **טריקים לזיהוי גישות בקטע מקור:** בדוק – (1) המדינה מתערבת בכלכלה? (2) מסייעת לחלשים? כן = סוציאל. לא = ליברלית. רק שתי אפשרויות! (שיעור 5)

המשפט המסכם של המורה על הנוסחה:

"הנוסחה הזאת – ציין, הצג, ביסוס, קישור – היא כמו נשימה. ברגע שמבינים אותה, כל שאלה בבחינה נפתרת אותו דבר. זה כמו מכונה: ציין-בום, הצג-בום, ביסוס-בום, קישור-בום. ואת הקישור תמיד מתחילים מהשאלה."

קובץ זה מאחד טיפים מכל 10 השיעורים.

מומלץ לחזור עליו לפני כל בחינה.